

Сања Шуљагић*
Институт за политичке студије

НЕОПХОДНОСТ ОЧУВАЊА БАЗИЛИКЕ У КЛАДЕНЧИШТУ**

Сажетак

У овом чланку аутор анализира одлуку стручне комисије Републичког завода за заштиту споменика културе у Србији почетком јула 2015. године да се затрпа песком археолошко налазиште са ранохришћанском базиликом у Кладенчишту у околини Беле Паланке на траси изградње Коридора II упркос доступним решењима за заштиту тог налазишта и базилике од стране нишког Завода за заштиту споменика културе. Аутор чланка аналитичко-синтетичком и компаративном методом описује овакву одлуку институције задужене за очување споменика културе, као и функционисање институција задужених за очување културног наслеђа у Србији у овом случају. Аутор чланка такође даје историјски пресек развоја српске и светске цивилизације на подручју на којем се налази археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту и предочава да постоји правна основа да се оно ипак заштити и сачува за будуће генерације на основу сличних позитивних примера у земљи и иностранству, што би помогло очувању знања о историји српске и светске цивилизације на овом подручју и послужило на добробит будућим генерацијама.

Кључне речи: ранохришћанска базилика у Кладенчишту, Свети Никита Ремезијански, културни идентитет, институције за заштиту споменика културе, културно наслеђе, српски национални идентитет, правна заштита културног наслеђа.

---

* Научни сарадник

** Овај текст је настао као део рада у оквиру пројекта бр.179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Епигенетска и антрополошка истраживања савремених антрополога и палеопатолога на скелетима из праисторијске културе Лепенског Вира и Винче на три налазишта у Лепенском Виру, те у Власцу и Велесници доказала су аутохтоност праисторијских „Срба, односно Илира, Сармата и Словена“ на Балканском полуострву.¹⁾ Та истраживања потврђују званичне писмене потврде Аустро-Угарског двора из седамнаестог и осамнаестог века²⁾ и Руског двора из осамнаестог века³⁾ о аутохтоности српског становништва на Балканском полуострву још од доба Илира, Трачана и Трибала⁴⁾ на Балканском полуострву. Према речима протојереја-ставрофора Радомира Поповића, захваљујући светим предањима као што су *Нови завет*⁵⁾ и археолошким открићима гробница, некропола и темеља базилика, црква и крстионица на Балканском полуострву потврђују се знања да су апостоли светог Петра и Павла, укључујући и светог Павла, светог Андреју Првозваног, светог Луку, светог Тита и светог Тадеја, проповедали хришћанство на Балканском полуострву и ширили га даље према западу, северу и истоку Европе. Након тога су се на подручју данашњег Београда, Сремске Митровице и осталих градова на Балканском полуострву појавили први хришћански мученици и свештеници о којима и данас постоје пре-

- 1) Антрополог и палеопатолог Србољуб Живановић је на основу проучавања скелета из најстаријег „Лепенског“ слоја на три налазишта Лепенског Вира „Бердан“, „Падина Лепенског Вира“ и „Хаджучка воденица“, те у Власцу, (једна друга екипа антрополога и археолога) у Велесници и у селу Трњано код Пожаревца закључио да такозвани Винчанци, односно Илири, Сармати и Словени деле исте генетске карактеристике са данашњим српским становништвом. „Лепенски вир (најстарија цивилизација у Европи)“, <https://www.youtube.com/watch?v=cyrkylUorME#t=550> (цит. Србољуб Живановић, 10:00 – 18:28 минут)
- 2) „Privileges of Emperors Leopold, Josef and Charles VI, and also of Her Royal Majesty Maria Theresa to glorious Illyrico-Rassian nation“, *Illyrio Serbica 1683-1715 (1723)*, Haus, Hof u. Staat. Archiv Wien, Prev. Zhefarovic и Nenadovic, Музеј Матика Српска, Нови Сад, 1745 (14. април, 1715. <http://i32.tinypic.com/28rin93.jpg> и <http://i27.tinypic.com/293fuwj.jpg>. Такође видети Теодор Аврамовић, *Recnik Slovar veliki nemecki i serbski (Deutsche und Illyrisches Wörterbuch, 1790/1791*.
- 3) Цар Петар Велики, Грамата Србима, 3. марта, 1711. у Орфелин Захарије Стефановић, *Житие и славные деяния государя Петра Великого, с приложением краткой географической и политической истории о российском царстве*, Венеција 1772, Россия 1774, cit. *Грамоты русского царя Петра I* от 03 марта 1711).
- 4) Laonicus Chalcocondylae Atheniensis, *Historiarum Libri decem*, 1650, *Laonici Chalcocondylae atheniensis Historian Libri decem*, interprete Conrado Clausero Tiguriano, Parisiis, MDCL: “Sarmatorum ac Sueborum gentes”; “Serblo... Triballos, autem gentes esse totius orbis antiquissimum et maximam, compertum habeo.” („Срби Трибали, најстарији народ на свету, то поуздано знам.“)
- 5) *Нови завет*, „Друга посланица Светог Апостола Павла Тимотеју“ (2. Тим. 4. 10); „Посланица Светог Апостола Павла Римљанима“ (15.19)

дања широм света.⁶⁾ Тек однедавно је откривена гробница Светих великомученика Емила и Стратоника у Брестовику крај Гроцке у близини Београда са почетка четвртог века која је била претворена у велику депонију смећа иако је била заштићени споменик културе.⁷⁾ Први хришћански апостоли су основали епископију у Сремској Митровици са локалним бискупима, епископима и ђаконима⁸⁾ и покрштавали локално становништво на подручју данашњег Београда, Ниша, Требиња, Рашке, Беле Паланке и у другим насељима од реке Дунав до Косова и Метохије вршећи црквену службу на локалном словенском језику.⁹⁾ Касније су линеарну везу културног идентитета из времена хришћанских мисија Светог Петра и осталих апостола у српским кнежевинама¹⁰⁾ одржавали константинопољски цареви Јустинијан Први и Други и српски владари Мутимир Властимировић и Бело Павлимир који су поштовали и обнављали цркву Светог Петра у Расу, за коју се тврди да је на њеним темељима била црква коју је саградио апостол Свети Тит.¹¹⁾ Овај историјски културни идентитет одржавао је и низ владара српских

-
- 6) Б. Субашић, „Апостоли су ходали Србијом“, *Новости*, 07. 01. 2013, <http://www.novosti.rs/вести/насловна/друштво.395.html:413582-Апостоли-су-ходали-Србијом>: Према речима протојереја-ставрофора Радомира Поповића Београд је имао „два првомученика светог Ермила и Стратоника, који се изузетно поштују на Истоку, у Сирмијуму је такође било много страдалника за веру, а најпознатији је ђакон Димитрије, коме и град Дмитровица, касније Митровица дугује име, и његов култ је изузетно јак широм света. У Сирмијуму је страдала и света Анастасија, која се изузетно поштује у германским земљама. У Италији и данас постоји култ „четворица овенчаних“ хришћанских великомученика („кватро коронати“) који су радили по казни у каменоломима за сирмијумске царске палате у Фрушкој гори.“
- 7) Борис Субашић, „Поповић: Са Балкана се ширило хришћанство“, *Новости*, 12. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/насловна/репортаже.409.html:557051-Popovic-Sa-Balkana-se-sirilo-hriscanstvo>
- 8) Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, Београд, Сремски Карловци, Српска краљевска академија, 1927, стр. 46, 53, 194.
- 9) Павел Шафарик, *О имену Словена*, цит. *Vita S. Theodosii*, pag. T. II. p. 9; I. Zonaras, *Hronika*, Ruski prevod u Vokolomanskom Manastiru. Napecetan u Ct 31 Istor. I Drevn. Rus. U Moskv. Univ. 1847. god., str. 58; Petre Mocanu, „The Carpathian-Danubian-Pontic Space – the Geographical Area of the Birth of the Romanian Christianity, Annals of the University of Craiova – Series Geography, vol. XI, 2009; Милош С. Милојевић, *Одломци историје Срба*, Том I, Државна штампарија, Београд, 1872, 208-210.
- 10) *Нови завет*, „Посланица Светог Апостола Павла Римљанима“ (15.19). Такође о томе видети J. Gardener Wilkinson, *Dalmatia and Montenegro*, Vol. 1, John Murray, Abermarble Street, London, 1848, p. 17, cit. 2 Ep. Tim. iv. 10: Вилкинсон наводи да су српске кнежевине прихватиле хришћанство у доба првих Христових апостола. Такође о томе видети и „Хришћанство на Балкану“, *Enciklopedija živih religija*, Nolit, Београд, 2004.
- 11) Живојин Андрејић, *Владари Трибала*, Центар за митолошке студије – Рача, Колор Прес, Јапово, 2000, стр. 35; А. P. Vlasto, *The Entry of the Slavs Into Christendom: An Introduction to the Medieval History of the Slavs*, CUP Archive, 1970. p. 209

династија¹²⁾ из некадашњих сарматских „србо-склавинских“ држава,¹³⁾ односно преднамањихке династије Војислављевић и Вукановић и династија Немањић, међу којима се један низ краљева крунисао у престолници Рас у средњем веку.¹⁴⁾ Да је у тадашњим „словинским“ државама постојао висок ниво културе сведочи и запис фра Андрије Качића Миошића да су у њима „владари владали у хришћанском духу правде и поштења и народ их је волео.“¹⁵⁾ Различити светски историчари су још предхришћанске Илире, Дачане, Мизе, Трачане, Скордиске и Трибале називали Србима¹⁶⁾ Неки научници називају трачко-дачки језик „сакралним влашким“ језиком који има корене још из доба дачког краља Буребиште Дикови-

- 12) Милош С. Милојевић, *Одломци историје Срба и српских – југославенских – земаља у Турској и Аустрији*, Прва свеска, Државна штампарија, Београд, 1872, стр. 110. (Обновљено издање, Графос, Панчево, 1996), стр. 12-115.
- 13) Миодраг Милојевић, *Стари српски век*, Vandalija, Beograd, 2008, за израз „србо-склавинске државе“ cit. Мојсије Хоренски, Географија, 670. г., Ватрослав Јагић и Константин Порфирогенит
- 14) Живојин Андрејић, *Владари Трибала*, стр. 35. О догађајима везаним за преднамањихке владаре видети Daniele Farlatus, *Ecclesia Sirmiensis olim metropolis, in Illyrici Sacri, VII, Ecclesia Diocletiana, Antibarensis, Dyrrhachiensis et Sirmiensis cum earum suffragantes*, Coleti, 1817.
- 15) Андрија Качић-Миошић, Разговори угодни народа словинског, http://www.archive.org/stream/razgovorugodnin00miogoog/razgovorugodnin00miogoog_djvu.txt, Jovan Rajić, *Istorija raznih slavenskih narodov naipače Bolgar, Horvatov i Serbov...vo svet istoričeski proizvedenaja Joannom Raičem*, V Viene 1794, Сима Лазин Лукић, *Кратка повјесница Срба од постанка српства до данас*, Томо Maretić, *Slaveni u davini*, Naklada “Maticе Hrvatske”, Zagreb, 1889.
- 16) Јован Зонара, *У Колоколманском манастиру напечатана н у Чт: 31. Ист. и дрв. Рус. У Мос. Унив.*, 1847, стр. 58: „Тројан... воинствова ше ни Даки, сирјеч на Србље, началник же српски; Диковил.“; Joannis Zonarae: *Historica Annalum*, Patrologiae, Migne, Paris 1864, Tomus 134, p. 690: Јован Зонара је „српским царством“ називао територију илирског владарског пара Аргона и Теуте из Рисња („Domino Aregoni, Sardionarum regi“); Maja Nikolić, „Srpska država u delu vizantijskog istoričara Duke“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* br. 44, str. 481-491 цитирајући Анастасијевић, Српкиња византијска царица: Георгије Гемист Плитон је за византијску царицу Јелену Драгаш, која је родом била из српске племићке породице Дејановић-Драгаш из североисточне Македоније, писао да је „пореком од народа Трачана који се простирао од Црног мора преко Дунава до Италије“; Aeneae Sylvii Piccolominei postea PII Papae, *Europa*, cap. 1 = Opera geographica et historica, Helmstadt, 1707: Папа Пије Други (Енеа Silvio Piccolomini) је у својим записима Трибале или Мизе (Мезе) означио као „Србе или Рашане“ и Гете, који се деломично називају Власи („Valachos“), а делимично Трансилванци.“ Себастијано Долчи (Sebastiano Dolci, *De illyricae linguae vetustate et amplitudine: dissertatio historico-chronologico-critica*, Apud Franciscum Storti, Venetiis, 1754, p. i, „Periochae Paragraphorum I, V, VI, VII) Илире изједначава са Словенима и пише да је илирски „скитски“ односно словенски „не-римски“ језик, те да је митски Кадмо (иначе познат као оснивач Охрида, Будве, Улциња и других словенских градова) био син Јафетова сина Тираса. Такође, Долчи цитира Полибија да је илирски цар Јустинијан Управа говорио „илирско-панонским језиком“ (Исто, п. 16). О древности трачких Срба-Трибала видети: Laonicus Chalcocondylae Atheniensis, *Historiarum Libri decem*, 1650, *Laonici Chalcocondylae atheniensis Historiarum Libri decem*, interprete Conrado Clausero Tiguriano, Parisiis, MDCL

ла¹⁷⁾ и сматрају да је Свети Никита Ремесијански проповедао и у подручјима северно од реке Дунав, следећи пример Светог Апостола Андрије који је превео стотине хиљада Пелазга (Влаха) на Хришћанство од Црног мора до Грчке,¹⁸⁾ о чему су писали и стари српски родослови и летописи.¹⁹⁾ Међутим, недавни догађај затрпавања песком археолошког налазишта са изворном ранохришћанском базиликом у месту Кладенчиште (село Шпај) крај Црвене Реке у општини Бела Паланка у околини Ниша откривеног на траси ауто-пута Коридора 10 у Србији у правцу Бугарске један је у низу примера који онемогућавају да се изврши научно коректно дефинисање и систематизовање српског националног идентитета и историјских догађања на територији Србије. Приликом изградње источног крака ауто-пута у месту Кладенчиште откривена је 2012. године ископина ранохришћанске базилике у вишеслојном археолошком налазишту које садржи и архифакте културе од бронзаног доба, антике и ранохришћанског периода до раног средњег века на тој локацији.²⁰⁾ За археолошка ископавања ове светиње и «врло значајног» културно-историјског споменика, како су се о базилици и читавом том археолошком налазишту изразили еминентни археолози и стручњаци у главним институцијама за заштиту споменика културе у Србији у средствима јавног информисања, били су задужени *Републички завод за заштиту споменика културе* и нишки *Завод за заштиту споменика културе*.²¹⁾ Велико запрепаштење и протесте грађана и стручњака, изражено како на терену тако и путем средстава за јавно информисање, изазвала је вест крајем маја 2015. године да је *Републички завод за заштиту споменика* поништио сва дотадашња решења нишког *Завода за заштиту споменика културе* у вези са заштитом базилике на траси путног Коридора

17) Историчар Јован Зонара Тарабостеса Диковила назива српским владаром, о томе види: Јован Зонара, *У Колоколманском манастиру напечатана н у Чт: 31. Ист. и дрв. Рус. У Мос. Унив, 1847, стр. 58: “Тројан... воинствова ше ни Даки, сирјеч на Србље, началник же српски; Диковил.”*

18) Ioan G. Coman, „The Missionary Art of Saint Niceta of Remesiana“, in *The Official Bulletin of the Romanian Patriarchate in Bucharest, The Romanian Orthodox Church, LXVI, 1948, 5-8, p. 356 / apud VSP, 72.*

19) Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, Београд, Сремски Карловци, Српска краљевска академија, 1927.

20) *Танјуг, Новости*, „Поражавајуће – Настављене припреме за затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10“, 05. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/србија.489.html:556060-Nastavljene-pripreme-za-zatrpavanje-ranohriscanske-bazilike-na-Koridoru-10>

21) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова наред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013, <http://www.blic.rs/Vesti/Reportaza/409817/Stali-radovi-Bazilika-stara-17-vekovanasred-koridora-10>

ра 10 и донео одлуку да се археолошко налазиште са базиликом затрпа песком како би преко њих прешао аутопут,²²⁾ а затрпавање песком налазишта је 17. јула 2015. године и извршено.²³⁾ Оваква одлука о „заштити“ културног наслеђа у Србији износи на видело чињеницу да је постмодерна држава Србија након вишевековног периода функционисања српског краљевства и царства, односно државе – теодулије, затим након вишевековног периода владавине Турског царства и успостављања модерне државе према постулатима западних и средњеевропских политичких филозофија и система у епохи Модерне и након њених изданака либерализма, фашизма и комунизма, упоредо са увођењем колонијалне квазинаучне историографије у свој образовни систем доживела секуларизацију, увођење материјализма и бирократизацију друштва.²⁴⁾ Непостојање јасно артикулисане и поштоване стратегије културног наслеђа у Србији у току последњег века највише је условљено геополитичким положајем Србије и трагичном али и славном историјском судбином коју такав положај са собом доноси становништву које живи на територији Србије. На основу крхко постављених националних темеља пост-османлијске Србије и њених државних институција под патронатом великих европских и светских сила, почевши од тридесетих година двадесетог века када је миниран древни град Жрнов на планини Авали изнад Београда у коме су се налазиле неолитске топионице метала,²⁵⁾ па све до данашњег вре-

22) *Тањуг, Блиц*, „Републички завод из Београда дозволио затрпавање базилике“, 27. 06. 2015, <http://www.blic.rs/Kultura/Vesti/571111/Republicki-zavod-iz-Beograda-dozvolio-zatrpavanje-bazilike>, цит. директорку нишког Завода за заштиту споменика културе Елену Васић-Петровић

23) *Тањуг, Новости*, „Затрпана ранохришћанска базилика код Црвене Реке,“ 17. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/насловна/друштво.395.html:557958-Zatrpana-ranohriscanska-bazilika-kod-Crvene-Reke>

24) За данашње стање у институцијама за заштиту културног наслеђа и животне средине у Србији карактеристичан је јавни коментар директора Републичког завода за заштиту природе Србије у пензији („Таквих храстова пуна је Србија“, *Политика*, 04.07.2015.) да је „патетично“ јавно залагање председника Академије архитектуре Србије да се поштеди сече шестовековни „храст-запис“ који се нашао на траси изградње ауто-пута код Савинца, а који је у међувремену посечен, јер се, како пише у јавном коментару, „морају уважавати законитости савременог техничког развоја и принципи самеравања еколошких и друштвених интереса националног, регионалног и локалног значаја, па ето и на примеру једног стабла...“ Да чак ни Српска православна црква није имуна на реформе показује и вест да је свештенство Саборне цркве у Београду онедавно по први пут у историји у Београду почело да наплаћује страним туристима улаз у Саборну цркву: Р. Драговић, „Наплата улазница у Саборну цркву у Београду – део комерцијализације СПЦ?“, *Новости*, 15. 07. 2015.

25) Верка Јовановић, „Географске карте и планови Београда у путописним делима“, *Београд у делима страних путописаца – Belgrade in the Works of European Travel Writers*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 2003, стр. 34. Такође видети *Старинар*

мена, наочиглед становништва у Србији се уништавају вредна археолошка налазишта,²⁶⁾ потапају, нагрђују²⁷⁾ и руше српски православни манастири,²⁸⁾ а у првим деценијама двадесет и првог века постоји и претња потапања древног немањићког манастира Светог Арханђела Михајла у Ваљево, познатог као манастир ваљевска Грачаница, иако је он званично под државном заштитом.²⁹⁾ Континуитет колонијалне културолошке политике огледа се не само по питању прихватања теза историчара Константина Јиричека³⁰⁾ и политичара Бенјамина Калаја³¹⁾ о досељавању Словена на Балкан у седмом веку у српском образовном систему у деветнаестом веку па све до данашњег времена, него и у трагичном чину војне и невојне комбинације одвајања историјске српске територије и српског немањићког културног и духовног наслеђа на Косову и Метохији од Србије пред очима читаве српске и светске јавности. О занемаривању и прекрајању историје говори и срамотно стање запуштености и уништења српских споменика и сећања на пале српске цивилне и војне жртве у Првом и Другом светском рату и након

(Ђурђе Бошковић, *Град Жрнов, Старинар*, орган Српског археолошког друштва, Београд, 1942)

- 26) Раније објављено у С. Шуљагић, „Потреба за редефинисањем историјских процеса у Србији“, *Политичка ревија*, бр. 1/2012.)
- 27) Раније објављено у С. Шуљагић, „екологија и уништење сербског националног самосознанја“ *Вестник Череповецкого Государственного Университета* Но. 6 (59), Октабър, Череповецкий государственный университет, Череповец, 2014, стр. 41-44.)
- 28) (Ур. Мишо Вујовић), *Србија друмовима, пругама, рекама*, Принцип Бонарт Прес: Туристичка Организација Србије, Београд, Чачак, 2007, стр. 524.: Од 1999. године на Косову и Метохији је уништено преко сто и четрдесет српских средњовековних цркава и манастира средишта средњовековне Србије, од којих су њих петнаест били споменици културе и духовности прве категорије саграђени од четрнаестог до шеснаестог века.
- 29) „Представка са научне трибине о погубним последицама планиране хидроакумулације „Ровни““, 24. 04, 2014, <http://www.vaseljenska.com/vesti/predstavka-sa-naucne-tribine-o-pogubnim-posledicama-planirane-hidroakumulacije-rovni/>, цит. Драган Давидовић: „Посебно је ужасан начин на који се девастирају монашки гробови и гробови предака, сахрањених око Грачанице. Деценијама се они девастирају и разносе“...: 168 цакова са костима (ископаним код Грачанице од стране Завода за заштиту споменика културе) је, од 1987. до 1992. држано у гаражи Истраживачке станице Петница, потом, враћено код Грачанице, уз покушај да се све убади у један ров и затрпа, али се народ побунио и достојно их сахранио о свом трошку. Десетине других цакова са моштима – однете су на нову локацију, а земни остаци од још 80 тела (есхумирани још 1987.), и даље се налазе по ходницима Завода за заштиту споменика културе Ваљево.“
- 30) Константин Јиричек, *Историја Срба I*, прев. Јован Радоњић, Научна књига, Београд, 1952, стр. 25; 45; 56-57.
- 31) Бенијамин Калаји, *Историја српског народа*, прев. Гаврило Витковић, Државна штампарија, Београд, 1882. стр. 9: „Срби и Хрвати доселили су се на Балкан у налету скитничких пљачкања у седмом веку.“

Другог светског рата.³²⁾ Након Другог светског рата неки познати културно-историјски споменици оштећивани су или уништавани великом небригом у области просторног планирања и изградњом хидроелектрана и вештачких језера, најчешће без израде научних студија о процени утицаја на животну средину и студија о оправданости њихове изградње. На тај начин су потапана праисторијска археолошка налазишта, цркве и читава села на рекама Тара и Пива, у националном парку Ђердап на реци Дунав, у околини Пирота, итд.³³⁾ Драстични примери небриге државних власти за српско културно-историјско наслеђе и светиње у овом периоду били су отварање сточне пијаци у близини родне куће Светог Саве³⁴⁾ и претварање у јавни тоалет цркве Самодреже у којој су се цар Лазар и српска војска причестили пред одлазак на Бој на Косову 1389. године.³⁵⁾ Ових месеци у јавности се сазнало и за опасност потапања манастира Ваљевска Грачаница саграђеног у доба династије Немањић услед дискутабилне изградње хидроакумулационе бране у његовој близини.³⁶⁾ Збуњеност и протести које на терену и путем друштвених мрежа јавни грађани и обични грађани упућују званичним доносиоцима и извршиоцима одлука у вези са изградњом различитих инфраструктурних објеката у Србији износи на видело непостојање синхронизованог деловања институција задужених за унапређење инфраструктуре, локалних заједница, обичних грађана и различитих друштвених радника у вези са почетком, током или ревизијом изградње таквих инфраструктурних објеката. Учесталост јавног изражавања незадовољства одлукама које се доносе у области заштите културно-историјских споменика и животне

32) Шуљагић Сања, „Проблем интерпретације историје у одређивању српског националног идентитета“, Научни скуп *Дезинтеграција држава* и национални идентитет на почетку 21. века, Зборник радова са међународног научног скупа одржаног у Београду 28-29. априла 2014. године, Едиција Расправе, књига 5, Институт за политичке студије, Еселог, Београд, 2014, стр. 341-373.

33) С. Шулягич, „экология и уничтожение сербского национального самосознания“ *Вестник Череповецкого Государственного Университета* Но. 6 (59), Октябрь, Череповецкий государственный университет, Череповец, 2014, стр. 41-44.

34) D. N. Petrović, „Umesto Savine kuće stočna pijaca“, *Vestionline*, 24. 07. 2011, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/152726/>

35) *Танјуг*, „Црква у Самодрежи поново претворена у јавни тоалет“, *Политика*, 10/06/2011, <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Crkva-u-Samodrezi-ponovo-pretvorena-u-javni-toalet.lt.html>; „Црква Самодрежа“, <http://sr.wikipedia.org/sr-el/Самодрежа>

36) Сања Шуљагић, „Српски национални идентитет од средњовековне теодулије до изградње модерне државе Србије“, *Политичка ревија*, бр. 4, 2013, Институт за политичке студије, Београд; С. Шулягич, „экология и уничтожение сербского национального самосознания“ *Вестник Череповецкого Государственного Университета* Но. 6 (59), стр. 43.

средине, као и изражавања незадовољства интерпретацијом државног и међународног законодавства у области заштите културно-историјских споменика и животне средине од стране државних службеника потврђује мишљење савременог историчара и политиколога Петра Бахмајера изречен у средствима јавног информисања у Србији у октобру 2014. године да ако Србија не ради на очувању своје независности и националног идентитета „националне културе попут српске неће бити забрањене, али ће се временом саме укинути, јер неће бити подржаване ни од једне државне институције.“³⁷⁾ Немогућност обичних грађана и различитих академских и друштвених радника да се изборе и учествују у очувању културно-историјских споменика и животне средине у држави,³⁸⁾ може негативно да утиче на квалитету живота будућих генерација у Србији и на очување српског националног идентитета у целини.

ЗАШТО ЈЕ ВАЖНО ЗА СРПСКУ И СВЕТСКУ ИСТОРИЈУ ДА СЕ БАЗИЛИКА У КЛАДЕНЧИШТУ САЧУВА И ПРИКАЖЕ ЈАВНОСТИ

Многи људи нису у потпуности свесни културолошке и историјске важности подручја околине Ниша и југа Србије у целокупном развоју српске и светске цивилизације. Недавно је протојереј-ставрофор Радомир Поповић у једним дневним новинама објаснио повезаност улога некадашњих главних светских саобраћајних путева као што су били *Via Militaris* („Војни друм“) односно *Via Egnatia* („Егнацијева цеста“) и Цариградски друм за ширење хришћанства, економије и различитих тековина и постигнућа човечанства са југоистока Европе по читавом свету. На Балканском полуострву је поготово био важан нишко-пиротски део некадашњег чувеног „Цариградског друма“, односно „Војног пута“ (*Via Militaris*)³⁹⁾ од данашње Сремске Митровице (Сирмијум) према данашњој Софији (Сердика) и данашњем Истанбулу (Константинопољ). Предуслови за оснивање Ремезијанске епископије у

37) Милан Старчевић, „Стање у Бугарској, аларм за Србију“, *Геополитика*, бр. 78, октобар 2014, Београд.

38) С. Шулягич, „екологија и уништење српског националног самосознања“ *Вестник Череповецкого Государственного Университета* Но. 6 (59), стр. 44.

39) Hierocles, *Synecdemus* у Е. Honigmann (ed.), *Le Synecdèmos d'Hièroklès et l'opuscule géographique de Georges de Chypre*, Editions de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves, Brussels, 1939; Peutinger, *Tabula*; "Itinerarium Antonini"

античком времену на том геополитички врло значајном делу транзитне повезнице ових градова стечени су још у предантичком добу активним учешћем локалног нишавско-поморавског становништва у развоју рударства и металургије, о чему су карактеристичан доказ налази из археолошког налазишта Градац о ковању новца и преради руде локалног становништва још у осмом веку пре Христа у том крају.⁴⁰⁾ Нишко-пиротски крај није само значајан по историју као подручје за које су обојица царева Константин и Лиқиније сматрали да полажу право на њега и које је било место припреме за обрачун између њих двојице,⁴¹⁾ него и као политичко-економска спона између Ниша, Солуна, Сердике и Константинопоља. У доба потпадања тог подручја под власт Константинопоља у доба владавине царева Теодосија Великог, Аркадија, Теодосија Другог⁴²⁾ и цара Јустинијана Првог⁴³⁾ ово подручје је било познато и као подручје-повезница култа поштовања Светог Димитрија у народу од Сремске Митровице (Сирмијума) до Солуна,⁴⁴⁾ на што су обратили пажњу и археолози из *Српског археолошког друштва* у свом протесту против одлуке *Републичког Завода за заштиту споменика* да због изградње ауто-пута затрпа песком базилику у Кладенчишту код Беле Паланке.⁴⁵⁾ Према речима археолога Зорана Митића из

40) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, стр. 172-173; 181, цит. Ф. Рапазоглу, Plemena, 155-158, М. Стојић, *Gvozdeno doba u Pomoravlju*, 10.

41) М. Мирковић, *Нека питања владе Константина и Лициније*, Зборник Филозофског факултета XII-1, Београд 1974, 139-152; М. Васић, *Налаз сребрних тањира из Ниша*, Зборник Народног музеја VIII, Београд 1975, 221-227.

42) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, стр. 200-201: Наследник Никетин епископ Ремезијане Диогенијан је писао грчки. Ремезијана је била сачувана од хунске провале 441. године када су опустошени Ниш и Сердика, тако да ремезијански епископ учествује на Сабору у Ефезу 449. године, а у време владавине цара Јустинијана Првог Ремезијана је обнављана и седиште архиепископа северног Илирија се из Солуна премешта у Јустинијану Приму („Царичин град“), тако да су епископи Ремезијане и осталих градова северног Илирика преко Јустинијане Приме комуницирали са царевима у Цариграду и патријарсима (папама) у Риму и Цариграду.

43) Исто, стр. 204: Цар Јустинијан је у Јустинијани Прими 535. године поставио илирског архиепископа Кателијана као аутокефалног архиепископа под надлежностима Цариградске патријаршије.

44) Исто, стр. 194 (cit. Paulin Noalnus; Antić): За дивљански манастир Светог Димитрија поред Беле Паланке сматра се да је био изграђен на култном месту у античко доба и помиње га Свети Павлин Нолски (Paulin Nolanus) 398. године, што га сврстава у један од настаријих манастира у данашњој Србији. Помиње се и у повељи цара Василија Другог 1099. године, обновили су га као своју задужбину властела Мрњавчевићи и народ у читавом горњем Понишављу га је сматрао својом светињом.

45) Ј. Ц. „Српски археолози: Базилика се не сме затрпати, већ заштитити“, *Јужне вести*, 03.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Kultura/Srpski-arheolozi-Bazilika-se-ne-sme-zatrpiti-vec-zastiti.sr.html?c=Komentari&o=likes>: Археолози из Српског археолошког

Беле Паланке, базилика у археолошком налазишту Кладенчиште блиска је Великој базилици у Белој Паланци и њен значај је велики с обзиром да се налази на подручју археолошког налазишта Ремизијана, центра епископије чији је епископ био славни Никита Ремизијански.⁴⁶⁾ Културно-историјски комплекс Ремизијана је од стране државних органа званично проглашен за културно добро од великог значаја у Србији⁴⁷⁾ и као такав, као и сви остали споменици културе и археолошка налазишта, званично је заштићен према Члану 97 Устава Републике Србије.⁴⁸⁾ У четвртном веку су се на подручју недавно ископане ранохришћанске базилике у Кладенчишту спајале ранохришћанска ремезијанска и скопска епископија, а познати путописац и археолог Феликс Филип Каниц је писао да су се светски археолози чудили великом броју утврђења из четвртог века на које је Каниц наилазио у нишко-пиротском подручју.⁴⁹⁾ У густо насељеном нишко-пиротском подручју током четвртог и петог века Свети Никита је са осталим свештеницима ремезијанске епископије проповедао хришћанство, градио цркве и оснивао манастире за монахе и монахиње, тако да је епископ Павлин Нолски у хвалио епископа Никиту да је успео да од некадашњих локалних побуњеника-разбојника („латронес“) направи монахе.⁵⁰⁾ Свети Никита је као врло поштована личност тог времена био пријатељ

друштва предлажу да се базилика заштити, тако да би након изградње ауто-пута путници имали јединствену прилику да обиђу ранохришћанске споменике од Кладенчишта, Медијане и Царичиног града до епископског средиштва у Стобима и ранохришћанских споменика у Солуну.

- 46) *Радио Телевизија Србије*, Магазин РТС, „Почеле припреме за затрпавање базилике“, 05. 07. 2015, <http://www.rts.rs/page/magazine/ci/story/501/Занимљивости/1968117/Почеле+припреме+за+затрпавање+базилике++.html>, цит. Танјуг
- 47) САНУ, Споменици културе у Србији, «Ремесијана», <http://spomenickulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=971> Категорија: Културна добра од великог значаја; „Непокретна културна добра“ – НКД“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nepokretna_kulturna_dobra.php, Arheoloska nalazista. Centralni registar arheoloških nalazista, pod brojem 81: Ремесијана, Бела Паланка, О Бела Паланка AN 79
- 48) Устав Републике Србије, Члан 97 „Култура и заштита“, Надлежности Републике Србије Став 1 Тачка 10, http://sllistbeograd.rs/documents/ustav_republike_srbije_lat.pdf: «Култура и заштита - Надлежности Републике Србије» (Став 1 Тачка 10) Република Србија уређује и обезбеђује систем у областима здравства, социјалне заштите, борачке и инвалидске заштите, бриге о деци, образовања, културе и заштите културних добара, спорта, јавног информисања и систем јавних служби.
- 49) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, Просвета, Ниш, 1998, стр. 159, цит. Paulinus Nolanus, *Carmen* XVII, 195-196; Исто, стр. 166: цит. Филип Каниц
- 50) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, стр. 190;194, цит. P. Nolanus, *Carmen*, XVII. 205-225;217-220; 269-272; K. Gamber, I. Bezio.; Saint Ieronim, *Epist.*60.4.О ратовању Римљана против локалних илирско-трачких Беса видети Appian, *Ill*,1.16

Светог Павлина Нолског, борио се за чистоту хришћанске вере и одстранио је јеретичко учење са подручја ремесијанске Епископије, а сматра се да је лично познавао и Светог Јована Златоустог у периоду учвршћивања утицаја Цариградске патријаршије на Балканском полуострву.⁵¹⁾ Према једном сачуваном указу епископа Германија Сирмијумска епископима Илирских провинција⁵²⁾ 366. године забележено је да је Свети Никита држао катедру ремезијанске Епископије, покрштавао локалне Трачане и превео Библију на локални „трачки“ језик.⁵³⁾ Различити светски историчари се слажу да се под локалним трачким („дачким“, „влашким“) језиком првобитно мислило на словенски, односно српски језик.⁵⁴⁾ Иако неки теолози приписују званично исповедање вере Те *Deum Laudamus* (*Вјерују*) Светом Амброзију и неким другим савременицима Светог Никите Ремезијанског, многи теолози верују да је захваљујући управо залагању Светог Никите на Сабору у Ниму (394.) у Галији западна црква прихватила Никитин *Credo* (*Вјерују*) за званично исповедање,⁵⁵⁾ којег је Свети Никита написао око 370. године као „захвалу Богу за све Његове благослове“.⁵⁶⁾

---

51) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, стр. 208.

52) Св. Иларије Пиктавијски, *Fragm. XV*; PL 13, 573.

53) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, стр. 186-187, цит. P. Nolanus, *Carmen XVII*, 5-7, 55-56, 195-196, 205-216. 319-320; M. Jevtic br. 7-8, 1937, 246-248. У вези са проповедањем Светог Никите на катедри ремезијанске Епископије cit. J. Zeiller, *Les origines chretiennes dans les provinces danubien de l'Empire romain*, Paris, 1918; M. Mirković; Гагулић помиње епископа Петра који је проповедао у ремесијанској Епископији пре епископа Никите). О Светом Николи Ремезијанском који је проповедао Скитима, Трачанима и Дачанима видети и: Nolanus Paulinus, *Carmen XVII* и D. M. Pippidi, *Niceta din Remesiana*, Буцхарест, 1967, п. 243-247; 497-516.

54) I. Zonaras, *Hronika*, Ruski prevod u Vokolomanskom Manastiru. Napecetan u Ct 31 Istor. I Drevn. Rus. U Moskv. Univ. 1847. стр. 58, Павел Шафарик, О имену Словена, цит. *Vita S. Theodos.* ap.Pag.T.II. p. 9; Miloš S. Milojević. *Odlomci istorije Srba*, Tom I. стр. 208-210; Petre Mocanu, „The Carpathian-Danubian-Pontic Space – the Geographical Area of the Birth of the Romanian Christianity“, *Annals of the University of Craiova – Series Geography*, p. 132; cit. Nolanus Paulinus, *Carmen XVII* и D. M. Pippidi, *Niceta din Remesiana*, Bucharest, 1967, 243-247; 497-516.

55) Живота Јоцић, Светислав Крстић, Никета из Ремезијане – *Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, Просвета, Ниш, 1998, стр. 203.

56) Ion Pachia-Tatomirescu, “ Argumente „interne“ privind paternitatea nicetian-remesiană și autohtonismul pelasgo-valaho-dacic al imnului întregii Creștinătăți, «Te, Deum, laudamus...» / “Internal” Arguments Concerning the Niceta-Remesian Paternity and the Pelasgo/Wallachian-Dacian Autochthonism of the All-Christendom Hymn, «Te, Deum, laudamus...», прев. Gabriela Pachia, Aethicus, Timișoara, 2009 versiunea online: <http://cartesiarte.ro/portaleu/p2.php?nr=3&an=2010>, цит. VSP, 79.

**ПОСТУПАЊА ДВА ДРЖАВНА ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ
СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ У ВЕЗИ СА БАЗИЛИКОМ
У КЛАДЕНЧИШТУ**

Оно што је значајно у анализи поступања у решавању случаја археолошког налазишта са базиликом у Кладенчишту од стране институција за заштиту споменика и у вези са израдом плана изградње ауто-пута Коридор 10 у Србији је чињеница да је поменути археолошки локалитет регистрован још 2004. године приликом рекогносцирања терена за потребе изградње источног крака Коридора 10.⁵⁷⁾ То значи да је до јула 2015. године било довољно времена да пројектанти, инвеститор и институције за заштиту споменика културе учине све што је потребно да се ово археолошко налазиште сачува, региструје као културно добро, заштити и изложи у првобитном облику. Нишки *Завод за заштиту споменика културе* је 2012. године одмах по уочавању шута приликом изградње аутопута донео «Решење о обустави радова» и предложио је археолошка ископавања која је спроводио *Републички завод за заштиту споменика културе* септембра 2013. године.⁵⁸⁾ Међутим, још пре завршетка археолошких ископавања 2013. године је Републички завод донео одлуку «да се базилика покрије са два метра песка и да преко ње пређе аутопут.»⁵⁹⁾ Након преписке нишког и Републичког завода за заштиту споменика културе око утврђивања надлежности у вези законских овлашћења око мера заштите, нишки *Завод за заштиту споменика културе* је формирао своју комисију 2013. године састављену од најеминентнијих стручњака из области археологије који су приписали техничке мере заштите објекта у складу са законским овлашћењима, уједно наложили наставак ископавања археолошког налазишта.⁶⁰⁾ Комисија је инвеститору радова била понудила две могућности: Заштита и презентација локалитета „in situ“ (у изворном положају) или измештање локалитета одговарајућом методологијом.⁶¹⁾ Међутим, крајем маја 2015. године *Републички*

57) *Тањуг, Блиц*, „Републички завод из Београда дозволио затрпавање базилике“, 27. 06. 2015, <http://www.blic.rs/Kultura/Vesti/571111/Republicki-zavod-iz-Beograda-dozvolio-zatrpavanje-bazilike>

58) Исто.

59) Исто.

60) *Тањуг, Блиц*, „Републички завод из Београда дозволио затрпавање базилике“, 27. 06. 2015.

61) Исто. Такође о томе видети М.Т. „Под асфалтом 15 векова историје“, *Вести*, 06.07.2015. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/503650/Pod-asfaltom-15-vekova-istorije>

завод за заштиту споменика поништио је сва дотадашња решења нишког Завода за заштиту споменика културе у вези са заштитом базилике на траси путног Коридора 10 и донео одлуку да се базилика и читаво археолошко налазиште затрпају песком.⁶²⁾ Након тога планирано је да се на том месту постави табла на којој ће писати да се ту налазе остаци базилике и да се, кад то прилике буду дозволиле, на том месту направи надвожњак.⁶³⁾ Упркос великом противљењу државних институција, медијских и јавних посленика и обичних грађана због најави да ће ранохришћанска базилика у Белој Паланци бити затрпана, 17. јула 2015. године булдожери су, након што је базилици „конзервирана унутрашњост и преко ње стављена геотермална платна,“ затрпали песком базилику, а након ње и цео археолошки комплекс.⁶⁴⁾ У септембру 2013. године у средствима јавног информисања у чланку у вези са проналаском археолошког налазишта са базиликом и изградње источног крака Коридора 10 објављено је мишљење руководиоца тима археолога Републичког завода за заштиту споменика културе Мирјане Благојевић да би „најбоље било оставити објекат у презентацији док се заједнички не дође до решења о измени пројекта ауто-пута.“ У истом чланку објављен је и став стручне саветодавне комисије Републичког завода за заштиту споменика културе да „базилику треба затрпати песком дебљине два метра, а потом преко ње наставити изградњу ауто-пута.“⁶⁵⁾ У вези са тим ставом председник стручне комисије Републичког завода за заштиту споменика Марко Поповић је изјавио да се на тај начин „оставља могућност да се, у даљој будућности, ако се ауто-пут буде померао, пронађени остаци открију и да остану непоремећени,“ док је представник „Коридора Србије“ Милован Бекрић дао уверење да ће „све оно што Републички завод за заштиту споменика културе буде одлучио, „Коридори“ као инвеститори, поштовати.“⁶⁶⁾ У октобру 2013.

62) *Тањуг, Блиц*, „Републички завод из Београда дозволио затрпавање базилике“, 27. 06. 2015.

63) П. В. „Протест против затрпавања базилике“, 11. 07. 2015, <http://www.pirotskevesti.rs/kultura/protest-protiv-zatrpavanja-bazilike/>

64) *Тањуг, Новости*, „Затрпана ранохришћанска базилика код Црвене Реке“, 17. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/насловна/друштво.395.html:557958-Zatpana-ranohriscanska-bazilika-kod-Crvene-Reke>

65) *Радио Телевизија Србије*, Магазин, РТС, (Припр. Драгана Сотировски), „И остаци базилике померају Коридор?“, 29. 09. 2013, <http://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/511/Zanimljivosti/1404984/1+ostaci+bazilike+pomeraju+Koridor%3F.html>

66) *Радио Телевизија Србије*, Магазин, РТС, (Припр. Драгана Сотировски), „И остаци базилике померају Коридор?“, 29. 09. 2013.

године руководилац тима истраживања налазишта у Белој Паланци од стране *Републичког завода за заштиту споменика културе* Мирјана Благојевић и директор нишког *Завода за заштиту споменика културе* Елена Васић Петровић дали су изјаве средствима јавног информисања о великом значају који ранохришћанска базилика у Белој Паланци има за српску и светску културу, а помоћница директора Републичког завода Ивана Ранковић је најавила да ће локалитет бити затрпан песком ради заштите „док нишки завод, који је надлежан, не одлучи шта ће бити с њим.“ Уз ове изјаве, у истом контексту је поново била објављена и изјава представника «Коридора Србије» да ће поступити у складу са одлуком стручне комисије *Завода за заштиту споменика културе Србије* «која ће утврдити значај налазишта и донети план заштите.»⁶⁷⁾ Крајем маја 2015. године *Републички завод за заштиту споменика* поништио је сва дотадашња решења нишког *Завода за заштиту споменика културе* у вези са заштитом базилике на траси путног Коридора 10 и донео одлуку да се базилика и читаво археолошко налазиште затрпају песком.⁶⁸⁾ Према изјави представника *Републичког завода за заштиту споменика културе* та одлука је уследила зато што нишки *Завод за заштиту споменика културе* није био поднео захтев да се базилика упише у културна добра, због чега није био правно заштићен и „није било друге могућности до да се дозволи да ауто-пут пређе преко ње“, док с друге стране у нишком *Заводу* тврде да су три године водили преписку са *Републичким заводом за заштиту споменика културе* око надлежности за заштиту и да није постојала потребна координација, те су најавили да ће на ову одлуку покренути спор пред Управним судом Србије.⁶⁹⁾ Најаву затрпавања базилике су званично осудили Српска православна црква⁷⁰⁾ и *Друштво археолога Србије*.⁷¹⁾ Значајан број грађана је преко

67) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова на сред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013.

68) *Танјуг*, *Блиц*, „Републички завод из Београда дозволио затрпавање базилике“, 27. 06. 2015.

69) М. Вучић, „Док пљуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*, 09 07. 2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Dok-pljuste-medjusobne-optuzbe-bazilici-preti-unistavanje.sr.html>

70) Саопштење за јавност из Кабинета Патријарха српског, 6. Јул 2015 http://spc.rs/sr/saopshtenje_za_javnost_iz_kabinet_a_patrijarha_srpskog; Д. Матовић, „Патријарх Иринеј: Не затрпавajte темеље цркве!“, *Новости*, 06. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:556277-Patrijarh-Irinej-Ne-zatrpavajte-temelje-crkve>

71) В. Ђ.; Д. Б. М., „Не затрпавajte културно благо!“, 03.04. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:555782-Ne-zatrpavajte-kulturno-bлаго>; М. Т. „Под асфалтом 15 векова историје“, *Вести*, 06.07.2015, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/503650/Pod-asfaltom-15-vekova-istorije>

друштвених мрежа на основу Члана 56. Устава Републике Србије покренуо петицију за очување базилике под називом „Имај смелости да будеш разуман – историја се не затрпава“⁷²⁾ и одржао први у низу најављених јавних протеста против затрпавања базилике.⁷³⁾

**ПРОТЕСТИ И КОМЕНТАРИ ДОМАЋИХ И СТРАНИХ
СТРУЧЊАКА И НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА
ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ
У ВЕЗИ СА ПЕРСПЕКТИВНОМ БАЗИЛИКЕ
У КЛАДЕНЧИШТУ**

Археолози из Српског археолошког друштва су у свом протесту⁷⁴⁾ против затрпавања песком базилике у Кладенчишту навели да сматрају да од односа државе према културном наслеђу умногосте зависи и међународни углед земље. Уз изјаву да споменици културе сведоче о томе да Србија није била „пусто поље“ у далекој прошлости, па не би требало да буде ни сада, када се заштита баштине намеће као један од цивилизацијских приоритета, археолози су апеловали на „Министарство културе и информисања, Скупштински одбор за културу и информисање, председника Србије и председника Владе да својим ауторитетом спрече затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10.“⁷⁵⁾ Након израде елабората конзервације базилике археолози Републичког завода за заштиту споменика културе су почетком јула 2015. године почели радове на припреми ископина базилике за дефинитивно затрпа-

72) Peticija "Imaj smelosti da budeš razuman", istorija se ne zatrpava", http://www.peticije24.com/imaj_smelosti_da_budesh_razuman_istorija_se_ne_zatrpava

73) П. В., „Протест против затрпавања базилике“, *Пиротске вести*, 11. 07. 2015, <http://www.pirotskevesti.rs/kultura/protest-protiv-zatrpavanja-bazilike/>

74) В. Ђ. - Д. Б. М. „Не затрпавajte културно благо!“, *Новости*, 03. 07. 2015.; *Танјуг*, „ПОРАЖАВАЈУЋЕ – Настављене припреме за затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10“, *Новости*, 05. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/србија.489.html:556060-Nastavljene-pripreme-za-zatrpavanje-ranohriscanske-bazilike-na-Koridoru-10>: У саопштењу које је потписао Адам Н. Црнобрња, председник Српског археолошког друштва, археолози сматрају да је сагласност Републичког завода за заштиту споменика културе, као централне институције заштите споменика културе, да се базилика затрпа „у супротности са цивилизацијским тековинама и самим циљевима постојања тог Завода“. Археолози сматрају и да би заједно са остацима Медијане, ранохришћанским гробницама и Царичиним градом овај споменик морао да буде заштићен.

75) *Танјуг*, „ПОРАЖАВАЈУЋЕ – Настављене припреме за затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10“, *Новости*, 05. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/србија.489.html:556060-Nastavljene-pripreme-za-zatrpavanje-ranohriscanske-bazilike-na-Koridoru-10>

вање базилике песком.⁷⁶⁾ Археолози из нишког *Завода за заштиту споменика* су затражили од републичких институција да обуставе радове на коридору и да заштите базилику у изворном облику и на месту на којем је откривена.⁷⁷⁾ Такође, археолози који су упутили званичан протест против конзервације на начин који су надлежни предложили, оценили су да је она неадекватно решење које се у иностранству спроводи само у изузетним ситуацијама које нису ни налик овој.⁷⁸⁾ Археолог и руководилац истраживања у Републичком заводу за заштиту споменика културе Мирјана Благојевић је још 2013. године обавестила средства јавног информисања да је у базилици пронађен један још старији објекат који је обнављан у 6. веку у време цара Јустинијана, да су зидови ранохришћанске базилике били осликани и да је пронађена велика количина стакла од прозора као и фрагменти стаклених кандила,⁷⁹⁾ што је податак који је такође објављен и на званичној страници *Републичког завода за заштиту споменика културе*.⁸⁰⁾ Такође је на истој страници Републичког завода објављено да базилика има крстионицу инкорпорирану у објекат,⁸¹⁾ што је изузетно значајно археолошко откриће, јер према речима протојереја-ставрофора Радомира Поповића археолошка открића гробница, некропола и темељи базилика, црква и крстионица на територији Србије потврђују записе о боравку светог апостола Павла, светог Андреја Првозваног, светог Луке, светог Тита и светог Тадеја који су покрштавали народ и проповедали хришћанство на Балканском полуострву и ширили га даље према средњој, западној и источној Европи.⁸²⁾ Међутим, помоћни-

76) *Тањуг*, „Поражавајуће – Настављене припреме за затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10“, *Новости*, 05. 07. 2015.

77) *Тањуг*, „Поражавајуће – Настављене припреме за затрпавање ранохришћанске базилике на Коридору 10“, *Новости*, 05. 07. 2015.

78) *Нишке вести*, „Конзервација базилике би довела до њеног уништења“, NTV, 13.07.2015. <http://niskevesti.rs/index.php/drustvo/item/4291-konzervacija-bazilike-bi-dovela-donjenog-unistenja>

79) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова напред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013.

80) „Кладенчиште“, Републички завод за заштиту споменика културе – Београд, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/zastitna_arheoloska_iskopavanja_koridor_10_Kladenciste_selo_Spaj.php : Са спољне стране јужног зида брода цркве откопана су три скелета, а унутар и изван објекта пронађене су бронзани новац, бронзане фибуле и гвоздене и кожни предмети. Приликом ископа ровова у циљу дефинисања темељне зоне зидова цркве пронађени су спорадични налази праисторијске керамике, што упућује на закључак да се ради о вишеслојном локалитету.

81) Исто.

82) Б. Субашић, „Апостоли су ходали Србијом“, *Новости*, 07. 01. 2013.

ца директора *Републичког завода за заштиту споменика културе* Ивана Ранковић у јулу 2015. године образложила је одлуку стручне комисије *Републичког завода за заштиту споменика културе* о затрпавању археолошког налазишта са базиликом речима да је то „вероватно зато што су сматрали да базилика не заслужује тај третман и да није тренутак за њену презентацију.“⁸³⁾ У вези са таквим поступком *Републичког завода за заштиту споменика* у Србији француски стручњаци за очување споменика културе изјавили су да се у Европи због тако важних налазишта измештају путеви.⁸⁴⁾ Према речима директора Сервиса за баштину француског града Арл Бузида Сабег, ранохришћанска базилика код Беле Паланке на Коридору 10 подсећа на ранохришћанску базилику у Арлу која је откривена током припрема инфраструктурних пројеката и радова који су обустављени због њеног открића. Након извештаја средстава јавног информисања о открићу базилике у Арлу, градоначелник Арла је рекао да „није битан инфраструктурни пројекат у односу на ранохришћанску базилику која је јединствена и као таква се нигде више не може наћи.“⁸⁵⁾ Такође једно галско налазиште које је пронађено на траси пута из Париза ка Лиону сачувано је и постало доступно туристима изградњом стајалишта уз ауто-пут са занимљивим музејем.⁸⁶⁾ Археолог француског *Националног института за превентивна археолошка истраживања* Вероник Гастон објашњава да је у Француској обавезно да, у случају постојања археолошких трагова на траси путева који се граде, компетентне службе раде ископавања, држава налазиште од изузетног значаја проглашава за споменик културе и пројекат инфраструктуре се мења, а само ако налазиште није од посебног значаја оно се уништава приликом инфраструктурних радова, а налазиште се затрпава само под условом да је споменик могуће касније откопати и наставити радове на њему.⁸⁷⁾ Да се у случају базилике у Белој Паланци у Србији такође ради о налазишту од посебног значаја сведоче јавне изјаве представника Републичког завода и нишког Завода

83) М. Вучић, „Док плуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*, 09. 07. 2015.

84) М. Вучић, „Протестно окупљање за спас базилике“, *Јужне вести*, 10.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Protestno-okupljanje-za-spas-bazilike.sr.html>

85) Ј. Цанић, „Налазишта попут базилике у Француској измештају путеве“, *Јужне вести*, 07.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Kultura/Nalazista-poput-bazilike-u-Francuskoj-izmestaju-puteve.sr.html>

86) Исто.

87) Исто.

за заштиту споменика културе средствима за јавно информисање да се ради о значајном културном добру у Србији,⁸⁸⁾ Такође, археолог Тони Чершков из нишког *Завода за заштиту споменика* је предочио средствима јавног информисања техничке захвате због којих он сматра да одлука *Републичког завода за заштиту споменика* о затрпавању базилике значи њено рушење, односно уништење и због чега нишки *Завод за заштиту споменика културе* има „моралну обавезу да уложи жалбу на ову одлуку“.⁸⁹⁾

У вези са образложењем одлуке стручне комисије Републичког завода за заштиту споменика културе да се археолошко налазиште са ранохришћанском базиликом у Кладенчишту затрпа, датом средствима јавног информисања, помоћница директора *Републичког завода за заштиту споменика културе* Ивана Ранковић изјавила је да сматра да се против Републичког завода „води хајка, а они не раде ништа лоше“. Затрпавање локалитета је, каже, у археологији уобичајен поступак, „а у Србији има много таквих.“ Чак је и нишки Завод, додала је, на својој територији на исти начин затрпао цистерну „великог античког града на Кале-Кршевици код Бујановца“, али то није узбуркало јавност као овај случај који је, према њеном мишљењу, „исполитизован“.⁹⁰⁾ У писменом саопштењу које је *Министарство културе и информисања* упутило средствима јавног информисања поводом протеста *Српског археолошког друштва* у вези са одлуком *Републичког завода за заштиту споменика културе* да дозволи затрпавање песком базилике и археолошког налазишта у Кладенчишту наводи се да је „Републички завод за заштиту споменика културе, као релевантна стручна институција, проценио је да је то конзерваторски третман који је адекватан у овом случају.“⁹¹⁾ Након конзервације и затрпавања базилике и на-

88) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова напред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013.

89) М. Вучић, „Чершков: Базилику неће затрпати, срушиће је“, *Јужне вести*, 02.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Cerskov-Baziliku-nece-zatrpai-srusice-je.sr.html>

90) М. Вучић, „Док пљуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*: 09.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Dok-pljuste-medjusobne-optuzbe-bazilici-preti-unistavanje.sr.html>

91) „Ministarstvo kulture: Zatrpavanje arheoloških lokaliteta uobičajena praksa“, *Blic*, 02. 07. 2015, <http://www.blic.rs/Kultura/Vesti/572403/Ministarstvo-kulture-Zatrpavanje-arheoloških-lokaliteta-uobičajena-praksa> : У наставку саопштења Министарства културе и информисања пише: Републички завод за заштиту споменика културе Београд, централна установа заштите непокретних културних добара, у овом случају и другостепени орган поступања по основу жалбе Коридора Србије, у складу са Законом о културним добрима и Законом о општем урбавном поступку, донео је Решење о утврђивању мера техничке заштите за конзервацију археолошког локалитета „Кладенчиште“ на траси

ставка радова на изградњи Коридора 10 било је предвиђено да се на том месту постави табла на којој ће писати да се ту налазе остаци базилике и да се ту, када се за то створе услови, направи надвожњак.⁹²⁾ Уз изузеће изјаве Патријарха и неких свештеника Српске православне цркве, уочљиво је да представници институција у Србији нису у средствима јавног информисања осудили одлуку *Републичког завода за заштиту споменика културе* да дозволи изградњу ауто-пута преко темеља изворне ранохришћанске цркве као светиње и светог објекта а не само као споменика културе. Без обзира на активне процесе секуларизације домаћег становништва на овим просторима кроз историју, у опису овог случаја у средствима јавног информисања уочљиво је одсуство изјава да су овим поводом не само угрожени историја, култура и туристичка перспектива нишко-пиротског подручја него да су и повређена осећања хришћанских верника у Србији. У извештавању у средствима јавног информисања поводом овог случаја затрпавања археолошког налазишта са базиликом у Кладенчишту могло се прочитати да представници институција за заштиту споменика културе у Србији брину што је „инвеститор доведен у незгодан положај“, објашњавају да се ситуација са затрпавањем базилике не може игнорисати „због превеликог притиска јавности“ и дају своју интерпретацију закона о заштити споменика да се донешена одлука о затрпавању базилике не може променити,⁹³⁾ или у вези са протестима у време најаве затрпавања базилике тврде да се против њих „води хајка, а они не раде ништа лоше,“ да је тај случај „исполитизован“, да је „затрпавање локалитета у археологији „убичајен поступак, а у Србији има много таквих“ и оправдавају такву одлуку тиме што су се и раније локалитети затрпавали на исти начин.⁹⁴⁾ Многи археолози и јавни делатници у свом протесту против затрпавања песком ранохришћанске базилике наводили су, уз могућност техничког

аутопута Е 80 (деоница 2 Банчарево – Црвена река на км 40+105-155). Овим Решењем дозвољена је конзервација, консолидација, заштита и затрпавање овог археолошког локалитета. Локалитет је у потпуности истражен и детаљно документован у складу са конзерваторским принципима.“

- 92) П. В., „Протест против затрпавања базилике“, *Пиротске вести*, 11. 07. 2015. <http://www.pirotskevesti.rs/kultura/protiv-protiv-zatrpavanja-bazilike/>
- 93) П. В., „Протест против затрпавања базилике“, *Пиротске вести*, 11. 07. 2015, <http://www.pirotskevesti.rs/kultura/protiv-protiv-zatrpavanja-bazilike/>; Тањуг, Новости, „Затрпана ранохришћанска базилика код Црвене Реке“, 17. јул 2015.
- 94) М. Вучић, „Док плуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*: 09.07.2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Dok-pljuste-medjusobne-optuzbe-bazilici-preti-unistavanje.sr.html>

оштећења и уништења базилике, такође и корист која би се очувањем и приказивањем базилике добила од „туристичке експлоатације“ базилике као „туристичке атракције“ у подручју у коме је пронађена.⁹⁵⁾ Туристичка презентација по српску и светску историју изузетно значајног археолошког налазишта са базиликом у Кладенчишту јесте врло значајан аргумент за очување и презентацију базилике у очуваном стању. Међутим, такође је уочљиво да је, осим у јавној Петицији на друштвеним мрежама, било врло мало јавних иступања у којима се конкретно наводи да хришћански верници у Србији сматрају да се преласком аутопута преко темеља Божјег храма вређају њихова верска осећања и духовност,⁹⁶⁾ те да је било врло мало изјава у којима се експлицитно наводи и објашњава важност очувања сакралног објекта као што је једна базилика из ранохришћанског периода у Кладенчишту за познавање историје српске и светске цивилизације, духовност, мир, морал и ниво општег образовања и културе у Србији.⁹⁷⁾ Такође је поводом овог случаја уочљиво и одсуство правне анализе у средствима јавног информисања од стране релевантних стручњака да ли је одлука *Републичког завода за заштиту споменика културе* да се археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту конзервира и затрпа песком како би ауто-пут прешао преко ње правно ништавна, будући да је донешена од стране истог тог *Републичког завода за заштиту културе* који у овом случају као централна институција за заштиту споменика културе у Србији није испунио законом прописану и јавно објављену надлежност утврђивања археолошког налазишта и базилике у Кладенчишту као културног добра и његовог укњижења.⁹⁸⁾ *Републички завод за заштиту споменика културе*, између осталих својих надлежности,⁹⁹⁾ требало је да уведе архе-

95) М.Т. „Под асфалтом 15 векова историје“, *Весту*, 06.07.2015.

96) Петиција “Имај смелости да будеš разуман, историја се не затрпава“, <http://www.peticije24.com/forum/135796/start/150>: Многи потписници износе у својим коментарима запрепаштење због затрпавања песком темеља Божјег храма и давања дозволе да возила прелазе преко њега.

97) Петиција “Имај смелости да будеš разуман, историја се не затрпава“: Један од коментара потписника петиције против дозволе градње ауто-пута преко археолошког налазишта са ранохришћанском базиликом у Белој Паланци гласи: „Zamolila bih članove SANU-a, istoričare, arheologe i nase Očeve iz manastira i crkava da stanu iz fotelja i odu da traže zaštitu države za sva istorijska nalazišta...“

98) М. Вучић, „Док пљуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*, 09 07. 2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Dok-pljuste-medjusobne-optuzbe-bazilici-preti-unistavanje.sr.html>

99) Републички завод за заштиту споменика - Београд, „Унутрашња организација“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/unutrasnja_organizacija.php; Републички завод за заштиту

олошко налазиште са базиликом у Кладенчишту у централни регистар културних добара, постара се у погледу предлагања за проглашење тог налазишта за културна добра; утврди да ли је оно од великог и изузетног значаја и „постара се за очување непокретности од посебног значаја за историју и културу Републике Србије које се налазе у земљи и иностранству.“¹⁰⁰ Будући да су представници Републичког и нишког завода за заштиту споменика културе у средствима за јавно информисање експлицитно дали изјаву да је археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту „значајно културно добро у Србији,¹⁰¹ тим више је очигледно да је „требало да га ставе под претходну заштиту и да га у наредне три године прогласе за културно добро.“¹⁰² Према речима директорке нишког Завода за заштиту споменика културе Елене Васић Петровић, „Републички завод је тај који припрема предлог за заштиту локалитета као културног добра и шаље га Министарству културе па Влади. И једни и други смо били укључени у све то, требало је да постоји координација, али није.“¹⁰³ Због тога је директорка нишког Завода за заштиту споменика културе најавила да ће припремити документацију са којом ће ићи на Управни суд „како би се видело ко је шта погрешно.“¹⁰⁴ Поставља се рационално питање како је могуће да установа која иако је морала према својим надлежностима да упише археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту у регистар и обави потребну процедуру за додељивања налазишту у Кладенчишту статуса културног добра, то није учинила, а ипак је наставила да обавља послове око „картирања и израде детаљне техничке и фото-документације, према којој се спроводила процедура конзервације“ пред затрпавање базилике песком.¹⁰⁵ Уочљиво

споменика културе – Београд, „Надлежност завода“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nadleznost_zavoda.php

100) Републички завод за заштиту споменика културе – Београд, „Надлежност завода“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nadleznost_zavoda.php

101) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова напред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013.

102) В. Ћ. - Д. Б. М., „Не затрпавајте културно благо!“, *Новости*, 03. 07. 2015, <http://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:555782-Ne-zatrpavajte-kulturno-bлаго>, цит. Ивана Ранковић

103) М. Вучић, „Док пљуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*, 09 07. 2015, <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Dok-pljuste-medjusobne-optuzbe-bazilici-preti-unistavanje.sr.html>

104) Исто.

105) Д. Б. М., „Министарка Михајловић о затрпавању базилике: Све се ради по закону“, *Новости*, 10. јул 2015, <http://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:556735-Ministarka-Mihajlovic-o-zatrpavanju-bazilike-Sve-se-radi-po-zakonu>; В. Ћ. - Д. Б. М., „Не затрпавајте

је да је изостало излагање мишљења неког стручњака за право у средствима јавног информисања да ли су таквим поступањем не само неиспоштовани прописи о надлежностима¹⁰⁶⁾ и Члан 14. о делатностима¹⁰⁷⁾ Републичког завода за заштиту споменика културе у процедуралном поступку укњижавања тог археолошког налазишта у регистар културних добара, него и да ли су уједно таквим неиспуњавањем правне процедуралне обавезе прекршени и Члан 97 Устава Републике Србије¹⁰⁸⁾ о заштити културних добара, као и многобројни чланови Закона о културним добрима¹⁰⁹⁾ који обавезују институције за заштиту споменика културе на „најцелисходнију заштиту и коришћење одређеног непокретног културног добра,¹¹⁰⁾ те Члан 161. Закона о општем управном поступку.¹¹¹⁾ Према Члану 109. Закона о културним добрима извођач радова је испоштовао пропис да прекине рад и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и да предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен. Међутим, према истом Члану 109. Закона о културним добрима радови се обустављају „док се на основу овог закона не утврди да ли је односна непокретност или ствар културно добро или није.“ Према том члану закона одлука стручне комисије Републичког завода за заштиту споменика да се радови наставе није смела да буде донешена док није било званично утврђено да ли је археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту културно добро или није, а радови су ипак настављени на основу одлуке истог тог Републичког завода за заштиту споменика, односно базилика

културно благо!“, *Новости*, 03. 07. 2015.; М. Вучић, „Док пљуште међусобне оптужбе, базилици прети уништавање“, *Јужне вести*, 09 07. 2015.

- 106) Републички завод за заштиту споменика културе – Београд, „Надлежност завода“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nadleznost_zavoda.php
- 107) Статут Републичког завода за заштиту споменика културе Београд, V. „Делатност завода“, Члан 14: <http://www.heritage.gov.rs/cirilica/statut.php>
- 108) Устав Републике Србије, Члан 97 „Култура и заштита“, Надлежности Републике Србије Став 1 Тачка 10, http://sllistbeograd.rs/documents/ustav_republike_srbije_lat.pdf: «Култура и заштита - Надлежности Републике Србије» (Став 1 Тачка 10)
- 109) Закон о културним добрима, Министарство културе и информисања, Република Србија, <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/zakon-o-kulturnim-dobrima.pdf>, објављен у Службени гласник РС, бр. 71/94.
- 110) Закон о културним добрима, Министарство културе и информисања, Република Србија, <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/zakon-o-kulturnim-dobrima.pdf>, објављен у Службени гласник РС, бр. 71/94.
- 111) Закон о општем управном поступку, <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/zakoni/3.Закон%20о%20општем%20управном%20поступку.pdf> : Према Члану 161. Закона о општем управном поступку органи су дужни да издају уверења, односно друге исправе (сертификате, потврде и др.) о чињеницама о којима воде службену евиденцију.

и археолошко налазиште су затрпани песком. У овом случају су средства јавног информисања забележила „дух времена“ у институцијама државе Србије, односно њихове пропусте у извршавању правних обавеза које су и сами јавно признали, уз њихове констатације у средствима јавног информисања да упркос тим пропустима одлуке донесене након тих правних пропуста не могу да се мењају.¹¹²⁾ У том случају поставља се питање која је то институција или појединац који може да евентуално прогласи неважећом одлуку стручне комисије *Републичког завода за заштиту споменика културе* о затрпавању песком археолошког налазишта са базиликом у Кладенчишту и наложи обнову поступка заштите овог објекта, односно званично прогласи тај објекат културним добром од великог или изузетног значаја. У случају да се тако нешто уради, уз добру вољу и договор свих учесника овог случаја који је до сада изазвао бројне реакције могли би да се оствари предлози и мишљења археолога Мирјане Благојевић, Тони Чершкова и Вероник Гастон и директора Сервиса за баштину француског града Арл Бузида Сабеге да је базилику из Кладенчишта могуће, као и друга таква значајна културно-историјска открића у свету, прогласити културним добром и учинити адекватну измену на инфраструктурном пројекту.¹¹³⁾ Предузеће „Коридори Србије“ као извођач радова је законски испоштовало Члан 109. *Закона о заштити културних добара*, о чему сведочи и изјава представника „Коридора Србије“ дата у октобру 2013. године средствима јавног информисања у вези са откривеним археолошким налазиштем са базиликом у Кладенчишту да ће „Коридори Србије“ поступити у складу са одлуком

---

112) П. В., „Протест против затрпавања базилике“, *Пиротске вести*, 11. 07.2015.

113) Ј. Цанић, „Налазишта попут базилике у Француској измештају путеве“, *Јужне вести*, 07.07.2015.; *Радио Телевизија Србије*, Магазин РТС, (Припр.) Драгана Сотировски, „Базилика прекривена, стручњаци подељени, јавност збуњена“, 04. 07. 2015, <http://www.rts.rs/page/magazine/ci/story/501/Zanimljivosti/1967804/Bazilika+prekrivena,+strucnjaci+podeljени,+javност+zбуњена.html>. С друге стране, видети Д.Б.М. „Министарка Михајловић о затрпавању базилике: Све се ради по закону“, *Новости*, 10. 07. 2015. <http://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:556735-Ministarka-Mihajlovic-o-zatrapavanju-bazilike-Sve-se-radi-po-zakonu> : „Поједини стручњаци предлагали су да се налаз са локалитета Кладенчиште измести на другу локацију, па, чак, и да се у потпуности реконструише цела зграда и да се у њој обавља богослужење. На тај начин би посетиоци могли да сазнају како је изгледало хришћанско светилиште у петом веку.“ Такође видети *Радио Телевизија Србије*, Магазин РТС, (Припр. Драгана Сотировски), „И остаци базилике померају Коридор?“, 29. 09. 2013.: У септембру 2013. године руководилац археолошких истраживања Мирјана Благојевић из Републичког завода за заштиту споменика је предложила да се археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту „остави у презентацији док се заједнички не дође до решења о измени пројекта ауто-пута.“

стручне комисије завода за заштиту споменика културе Србије «која ће утврдити значај налазишта и донети план заштите».¹¹⁴⁾ Значи, могућности да се археолошко налазиште са базиликом у Кладенчишту заштити би требало да још увек има, у сврху поштовања историје цивилизације и подизања општег нивоа културе становништва и како би се остварила вишеструка добробит будућих генерација становништва на овим просторима.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрејић, Живојин, *Владари Трибала*, Центар за митолошке студије – Рача, Колор Прес, Лапово, 2000.
- Avramović, Teodor, *Rečnik Slovar veliki nemecki i serbski (Deutsche und Illyrisches Wörterbuch)*, 1790/1791.
- Цанић, Ј., „Налазишта попут базилике у Француској измештају путеве“, *Јужне весте*, 07.07.2015.
- Farlatus, Daniele, *Ecclesia Sirmiensis olim metropolis, в Illyrici Sacri, VII, Ecclesia Diocletiana, Antibarensis, Dyrrhachiensis et Sirmiensis cum earum suffragantes*, Coleti, 1817.
- Chalcocondylae Atheniensis, Laonicus, *Historiarum Libri decem*, 1650, *Laonici Chalcocondylae atheniensis Historian Libri decem*, interprete Conrado Clausero Tiguriano, Parisiis, MDCL
- Јиричек, Константин, *Историја Срба I*, прев. Јован Радоњић, Научна књига, Београд, 1952.
- Јоцић, Живота; Крстић, Светислав, *Никета из Ремезијуане – Живот и дело ранохришћанског писца и епископа*, Књига 1, Просвета, Ниш, 1998.
- Качић-Миошић, Андрија, *Разговори угодни народа словинског*, http://www.archive.org/stream/razgovorugodnin00miogoog/razgovorugodnin00miogoog_djvu.txt
- Калаји, Бенијамин, *Историја српског народа*, прев. Гаврило Витковић, Државна штампарија, Београд, 1882.
- „Лепенски вир (најстарија цивилизација у Европи)“, <https://www.youtube.com/watch?v=cyrykUorME#t=550>
- Милојевић, Милош С., *Одломци историје Срба*, Том 1, Државна штампарија, Београд, 1872.
- Милојевић, Милош С., *Одломци историје Срба и српских – југославенских – земаља у Турској и Аустрији*, Прва свеска, Државна штампарија, Београд, 1872, (Обновљено издање, Графос, Панчево, 1996.)

114) Зоран Панић, „Стали радови: Базилика стара 17 векова на сред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013,

- Mosanu, Petre. „The Carpathian-Danubian-Pontic Space – the Geographical Area of the Birth of the Romanian Christianity, *Annals of the University of Craiova – Series Geography*, vol. XI, 2009.
- Панић, Зоран, „Стали радови: Базилика стара 17 векова напред коридора 10“, *Блиц*, 03. 10. 2013.
- „Privileges of Emperors Leopold, Josef and Charles VI, and also of Her Royal Majesty Maria Theresa to glorious Illyrico-Rassian nation“, *Illyrio Serbica 1683-1715 (1723)*, Haus, Hof u. Staat. Archiv Wien, Prev. Zhefarovic и Nenadovic, Музеј Матика Српска, Нови Сад, 1745 (14. april, 1715)
- *Радио Телевизија Србије, Магазин РТС*, (Припр.) Драгана Сотировски, „Базилика прекривена, стручњаци подељени, јавност збуњена“, 04. 07. 2015.
- Rajić, Jovan, *Istorija raznih slavenskih narodov naipače Bolgar, Horvatov i Serbov...vo svet istoričeski proizvedenaja Joannom Raičem*, V Viene 1794.
- *Републички завод за заштиту споменика културе – Београд*, „Надлежност завода“, http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nadleznost_zavoda.php
- Старчевић, Милан, „Стање у Бугарској, аларм за Србију“, *Геополитика*, бр. 78, октобар 2014, Београд
- *Статут Републичког завода за заштиту споменика културе Београд*, V. „Делатност завода“, Члан 14: <http://www.heritage.gov.rs/cirilica/statut.php>
- Стефановић, Орфелин Захарије, *Житие и славные деяния государя Петра Великого, с приложением краткой географической и политической истории о российском царстве*, Венеция 1772, Россия 1774, cit. *Грамоты русского царя Петра I* от 03 марта 1711).
- *Устав Републике Србије*, Члан 97 „Култура и заштита“, Надлежности Републике Србије Став 1 Тачка 10, http://sllistbeograd.rs/documents/ustav_republike_srbije_lat.pdf: «Култура и заштита - Надлежности Републике Србије» (Став 1 Тачка 10)
- Wilkinson, John Gardener, *Dalmatia and Montenegro*, Vol. 1, John Murray, Abermarble Street, London, 1848.
- *Закон о културним добрима*, Министарство културе и информисања, Република Србија, <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisiz-oblasti-kulture/zakon-o-kulturnim-dobrima.pdf>, објављен у *Службени гласник РС*, бр. 71/94.
- *Закон о општем управном поступку*, <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/zakoni/3.Закон%20о%20општем%20управном%20поступку.pdf>
- Zonaras, J., *Hronika*, Ruski prevod u Vokolomanskom Manastiru. Naracetan u Ct 31 Istor. I Drevn. Rus. U Moskv. Univ. 1847.

Sanja Suljagic

THE NECESSITY OF PRESERVING THE BASILICA FROM
KLADENCISTE

Resume

In this paper author analyzed a decision of the expert committee of the National Institute for Protection of Cultural Monuments in Belgrade in July, 2015 that an ancient archeological site with an original basilica dating from early Christian period in the village of Kladenciste near Nis had to undergo conversation and get covered with the sand for purpose of the building of the highway passing through the site. The archeological site with basilica had been found in the village of Kladenciste during the building of an eastern branch of the highway entitled „Koridor 11“ in 2012. The decision regarding the conversation and covering the archeological site with basilica by the sande was made and implemented in July of 2015 despite different proposals for protection of the archeological site with basilica in Kladenciste on behalf of the Institute for Protection of Cultural Monuments in nearby city of Nis and despite various public protests of archeologists, priests of the Serbian Orthodox Christian church, theologists, public officials and common citizens in the mass media and on the site in Kladenciste. The author of this paper used an analitical-synthetic and comparative method to analyze the decision and functioning of the institutions for protection of cultural monuments in Serbia as well as the rules for protection of cultural monuments in Serbia in this case. In first part of the paper the author firstly presented historical background of the archeological site and basilica in Kladenciste and its significance for history in Serbia and worldwide citing original historical sources and statements of archeologists, anthropologists, linguists and theologists. Then the author presented chronology of devastation of cultural monuments and biodiversity during last hundred years in Serbian in general. Some of these monuments have been devastated or are threatened to be devastated by the construction of highways, hydropowers stations or artificial lakes or announcements of future construction of such objects despite the fact that their protection is guaranteed by national and international legal documents. The author presented some positive proposals of domestic and foreign experts in the field of archeology

and protection and preservation of cultural monuments regarding the case of the archeological site and basilica in Kladenciste and concluded that still there is possibility for the revision of the decision of the expert committee of the National Institute for Protection of Cultural Monuments in Belgrade so that the archeological site and basilica in Kladenciste get preserved and presented on the site for purpose of rising the level of knowledge on the history of civilizations and culture of future generations.

Key Words: Early Christian basilica from Kladenciste, Saint Niceta from Remesiana, cultural identity, institutions for protection of cultural monuments, cultural heritage, Serbian national identity, legal protection of cultural heritage.